

EUROPA OCH LATINAMERIKA

— Intresset vaknar

Av docent *MAGNUS MÖRNER*

Docent Magnus Mörner, välkänd Latinamerikaexpert, vistas sedan 1963 i USA, där han för närvarande upprätthåller en gästprofessur vid Cornell University. Han ägnar sig i denna artikel åt det nyvaknande europeiska intresset för Latinamerika och ger en redogörelse för de olika europeiska ländernas insatser beträffande studiet av Latinamerika.

utländskt privatkapital från Latinamerika som ägde rum under 60-talets första år. Det har också sitt intresse att konstatera att ADELA enligt pressen klart sagt ifrån att jämte den ekonomisk-monetära stabiliteten också den politiska är ett villkor för investeringar. Förhållandet är visserligen ganska självfallet men för den skull inte alltid utsagt i dylika sammanhang. Deklarationen leder också oundvikligen fram till det kvistiga problemet vad som skall menas med en "godtagbar politisk stabilitet". För den som sedan längre tid sysslat med Latinamerika står det givetvis klart att de ekonomiska och politiska ekvationerna där är oupplösligt förenade. Liksom att det fordras en ganska ingående kunskap om hela den mångfasettrade Latinamerikanska samhällsstrukturen (dessutom så varierande från land till land) för att med någon grad av sannolikhet bedöma även det mest näralliggande framtida skeendet.

Är detta antagande riktigt, följer därav automatiskt att de ekonomisk-kommersiella intressen som

Dagspressens notiser om ADELA, det stora internationella investeringsbolag för Latinamerika som just bildats med dr Marcus Walenberg som ordförande och med ett även i övrigt markant svenskt inslag ger anledning till åtskilliga reflexioner. Det förtroende för ett "sunt investeringsklimat" i åtminstone vissa av Latinamerikas länder som tongivande element inom både europeiskt och amerikanskt näringsliv därmed ådagalägger kontrasterar på ett intressant sätt mot det tillbakadragande av en del

engagerar sig i Latinamerika är betjänta av en utbildning av specialister på detta område, vilkas förutsättningar för sina uppgifter i dessa intressens tjänst inte är begränsade till vad företagsekonomisk metodik och geografisk handboks-kunskap kan erbjuda. Och för att meddela en utbildning av denna art behövs då en stab av särskilt kvalificerat folk som det endast är möjligt att få fram i samband med vetenskaplig forskning. Även när det gäller sådan regional specialisering är alltså sambandet mellan forskning, utbildning och den praktiska användbarhet som näringslivet efterlyser intimt och omöjligt att i längden blunda för.

Att intresset för Latinamerika håller på att vakna i Europa visas inte bara av president de Gaulles uppmärksammade turné och av en serie intressanta ekonomiska initiativ till vilka också ADELA hör. Vad som med tiden kan bli en verklig Latinamerika-offensiv håller redan i flera länder på att sorgfälligt förberedas genom en expansion av forsknings- och studiemöjligheter rörande Latinamerika. Även om vissa länder i Afrika och Asien alltjämt tilldrar sig de forna kolonialmakternas speciella uppmärksamhet också i detta hänseende, är det alldeles tydligt att man nu vill komma ifrån denna av en numera avbruten politisk tradition betingade koncentration. Latinamerika ter sig mot ett längre perspektiv som mer intressant och

samhällsproblematiken där syns trots allt inte vara lika komplicerad som i många av de nya afroasiatiska staterna.

Frankrike

Särskilt imponerande förefaller utvecklingen av de latinamerikanska studierna i Frankrike att vara. Nyckelinstitutionen är *Institut des Hautes Études de l'Amérique Latine* som 1954 upprättades vid Sorbonne. Från detta centrum i Paris koordineras åtskilligt av den latinamerikanskt inriktade verksamheten i olika delar av landet. De studier som bedrivs inom institutets ram kan leda fram till doktorsgraden. Både lärarstaben och studenterna utgörs av såväl fransmän som latinamerikanare. Ur det franska näringslivets synpunkt torde det centrum vid institutet som sysslar med Latinamerikas politiska, ekonomiska och sociala problem vara av särskilt värde. Ett internationellt symposium om agrara problem i Latinamerika som av institutet utsatts till sommaren 1965 kommer sannolikt att hållas på mycket kvalificerad nivå. Andra institut med latinamerikansk specialisering finns också, både i Paris och en del landsortsstäder, liksom ett antal lärarbefattningar vid universiteten med denna specialisering. Jag var för ett par år sedan med på en konferens om latinamerikansk nutidshistoria som organiserades av universitetet i Bordeaux och blev verkligt imponerad av

den högt kvalificerade grupp franska kollegor som jag där träffade. Antalet spanskstuderande och de olika kurser om de spansk- och portugisisktalande länderna som erbjöds vid universitetet var för en skandinav direkt överväldigande. Liknande utbildningsmöjligheter tycks också finnas vid flera andra franska universitet såsom de i Toulouse och Strassbourg. Men det franska vetenskapliga intresset och studiemöjligheterna rörande Latinamerika är inte uttömda med en hänvisning till dessa speciella institutioner och akademiska tjänster. Det är också slående i hur hög grad Latinamerika kommer in i bilden vid forskningsinstitutioner och organisationer av mer allmän karaktär. Exempel härpå är *École Pratique des Hautes Études* vars samhällsvetenskapliga sektion ägnar ett intensivt intresse åt Latinamerika, och *Institut d'Étude du Développement Economique et Social* där också ett stort antal latinamerikaner bedriver studier. Påfallande är att de franska institutionerna i regel bemödat sig om att få till stånd ett intimt och systematiskt samarbete med motsvarande institutioner i Latinamerika. Detta har underlättats av det faktum att inte bara ett stort antal latinamerikaner studerar i Frankrike utan också av att så många franska lärare och stipendiater får tillfälle att vistas i Latinamerika och där kan knyta värdefulla personliga kontakter.

Tyskland

Före andra världskriget var de latinamerikanska studierna i Tyskland mycket omhuldade även om de efter det nazistiska maktövertagandet också var utsatta för politisk pervertering. Särskilt verksamma var instituten i Hamburg och Berlin. Även om flera av de latinamerikanska centra överlevde världskriget dröjde det åtskilligt innan en återhämtning ägde rum på detta liksom på andra forsknings- och studiegebiet. När jag 1953 besökte de västtyska institutionerna var de bedövande följderna av kriget ännu mycket märkbara. Under senare år har emellertid situationen kommit att påtagligt förändras. *Ibero-Amerikansches Institut* i Berlin, vars bibliotek om nära en halv miljon volymer torde vara det bästa och största i sitt slag i Europa, har sedan några år tillbaka fått sin existens ekonomiskt tryggad tack vare samarbete mellan staden Berlin och de federala myndigheterna. Att gå in på den rika floran av övriga tyska organisationer med latinamerikansk specialisering i olika delar av förbundsrepubliken skulle föra för långt. Som ett exempel på hur man i Tyskland inser sambandet mellan kommersiell verksamhet i Latinamerika och regional forskning på avancerad nivå vill jag emellertid nämna det år 1962 i Hamburg upprättade *Institut für Iberoamerika-Kunde*. Tyskarnas "approach" till Latinamerika före-

faller att vara kyligt realistisk. Det hindrar emellertid inte att man också har förståelse för studier vilkas samband med affärsverksamhet och politik i Latinamerika är mera subtil. Vid universitetet i Köln finns sålunda ett välutrustat och ansett centrum för latinamerikansk historia vars specialisering till yttermera visso gäller tiden före 1825.

England

England har ännu inte hunnit lika långt när det gäller latinamerikanska studier men också där håller intresset på att vakna. Sedan halvtannat år tillbaka dryftar en akademisk kommitté på toppnivå hur man skall kunna bygga ut och intensivifiera latinamerikastudierna vid universitetet. Dess betänkande väntas endera dagen och kommer troligen snart att medföra upprättandet av en rad nya professurer och andra tjänster. Som bekant har den engelska universitetsvärlden hårt träffats av akademikerflykten till Förenta staterna. Även när det gäller latinamerikastudierna torde man därför vara angelägen om att genom snabba åtgärder försäkra sig om att den lilla gruppen latinamerikaspecialister inom landet finns till pass för den väntade utbildningsexpansionen.

Utan att uppehålla mig vid vad som också görs i länder som Italien, Belgien, Nederländerna och Schweiz — eller inom öststaterna — måste jag som mitt allmänna

intryck redovisa en liknande tendens, även om dessa länders mindre potential självfallet påverkar själva omfattningen av fenomenet.

Skandinavien

Vad som är slående när man i stället vänder blickarna mot Skandinavien är att tendensen där just nu när det gäller latinamerikastudier snarast är den motsatta. Undantaget skulle vara Finland där ett litet Ibero-amerikanskt centrum just satts upp på grundval av bidrag från både stat och näringsliv. Liknande institutioner existerar sedan ganska länge i Sverige och även i Danmark fanns i början av 50-talet en ibero-amerikansk institution som dock måste nedläggas. Det ibero-amerikanska institutet i Göteborg grundades 1939 och har sedan dess så gott som utslutande haft bidrag från ett antal företag i Sydvästsverige att tacka för sin existens. Vad detta institut trots många svårigheter förmått uträtta till näringslivets och allmänhetens information om Latinamerika är framförallt ett verk av dess föreståndare alltsedan starten, lektor Nils Hedberg. Om institutet skall kunna fortsätta verksamheten i liknande banor som hittills även sedan denne om cirka tre år pensioneras torde ännu vara ovisst.

Medan institutet i Göteborg med dess 25.000 volymer omfattande bibliotek är starkast på det kulturella ämnesområdet, har syster-

institutet i Stockholm en samhällsvetenskaplig inriktning. Institutet upprättades vid handelshögskolan 1951 men har nyligen måst inrymmas i andra lokaler. Samtidigt som detta institut med tiden blivit alltmer känt internationellt sett och alltmer anlitat av myndigheter, företag och allmänhet, har emellertid dess ekonomiska situation blivit alltmer prekär. Ur stånd att garantera sin ordinarie föreståndare säkra anställningsvillkor och utan att längre kunna disponera en vikarie måste institutet från och med hösten 1964 hålla denna post obesatt. En följd härav är att både föreläsningssyftighet, mer kvalificerad informationsverksamhet och den om också hittills mycket blygsamma forsknings- och publikationsverksamheten nu måste nedläggas. Med tanke på den närmast oförtjänt stora goodwill som institutet lyckats förvärva i Latinamerika är "goodwilleffekten" av detta tyvärr ofrånkomliga steg lätt att inse. Kvar står alltså endast den rena bibliotekstjänsten. Men institutets f. n. relativt välförsedda bibliotek (15.000 volymer) om Latinamerikas ekonomiska och politisk-sociala förhållanden blir snabbt föråldrat om inte accessionen sköts av en vetenskapligt skolad specialist. Ett bibliotek som sköts efter kontinuerliga och seriösa normer ökar snabbt i värde, men avbrott i en normal accession medför kanske ännu snabbare en värdeminskning.

Jag har uppehållit mig så pass länge vid dessa båda institutioner just därför att Latinamerika praktiskt taget lyser med sin frånvaro i andra forsknings- och undervisningssammanhang i Sverige och är relativt illa tillgodosett även i våra större vetenskapliga bibliotek. Visst finns det en handfull vetenskapsmän som är specialiserade på Latinamerika, särskilt etnografer och arkeologer, men det är illa beställt med deras möjligheter till undervisning. Och deras ständiga bekymmer med att finansiera sin forskning och att vinna förståelse för den, uppmuntrar knappast en yngre generation till att gå in för en dylik "exotisk" specialisering. Det finns en del svenska ekonomer som varit i Latinamerika som FN-experten, men var kommer de latinamerikanska ländernas speciella utvecklingsproblematik på ett seriöst sätt in i den akademiska undervisningen i ekonomiska discipliner? Det spanska språket har lyckligtvis med åren tillkämpat sig ökat rum inom våra skolor och universitet. Ur näringslivets speciella synpunkt är tillkomsten av en praktiskt-merkantil linje inom den akademiska undervisningen i moderna språk också när det gäller spanskan ett levande tecken. Men var finns de lärare som kan undervisa i ett så krävande ämne som "latinamerikanska realia"? Utan att förbindas med möjligheter till en seriös regional forskning och utan nära kontakt med Latiname-

rika självt är försök till sådan undervisning dömda till ytlighet. Och ytlighet leder snubblande lätt till farligt missledande generaliseringar.

Situationen när det gäller de latinamerikanska studierna i Sverige är med andra ord, särskilt när

den ses i sitt internationella och europeiska sammanhang, direkt genant. För ett land som så ofta visar sin beredvillighet till insatser i det internationella samarbetets tjänst och vidare är så beroende av sin utrikeshandel, är denna situation dessutom obegriplig.

Men om det också skulle vara så, att kvantitativt sett en tillräcklig rekrytering av lärarkandidater, trots de dåliga utsikterna, fortfarande äger rum, så lär det dock icke vara tvivel underkastat, att en kvalitetsförsämring skett under det sista decenniet och att denna kommer fortfarande att göra sig märkbar, i samma mån som insikten om sakläget blir mera allmänt spridd bland dem som efter avlagd studentexamen ställas inför valet av levnadsbana. Det kommer väl —lyckligtvis, kan man säga — alltid att finnas ideellt anlagda och därjämte tillräckligt opraktiska unga män, för vilka andra synpunkter än de ekonomiska bestämmer valet av levnadsbana — — —

Professor A. G. Högbom i Svensk Tidskrift 1924